

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 6 kron, za pol leta 3 krone in za četrt leta 1 krono 50 vin., — po pošti prejemane pa za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vin., za četrt leta 1 krona 80 vin. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 80 vin. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inserte) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 16 vin., za dvakrat 24 vin., za trikrat 30 vin. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 6. decembra 1901.

Politični oddelek.

Jugoslovansko vseučilišče v Ljubljani.

Dne 27. novembra l. 1901 je prinesel „Agramer Tagblatt“ znamenit dopis iz peresa gosp. dr. K. Glaserja, zaslužnega slovenskega pisatelja in zgodovinarja, v katerem imenovani jasno ovrže vse ugovore naših nesprotnikov, ter argumentni dokaže potrebo slovenske univerze ter zrelost slovenskega naroda. Dopis se glasi v preštavi tako-le:

Glavni ugovor nasprotnikov slovenske univerze v Ljubljani je trditev, da Slovenci nimajo znanstvene literature, da so sploh manj vredni narod in da imajo vsled tega tudi manj zmožnostij.

Pri tako neugodnih razmerah, v kakoršnjih so bivali slovanski narodi naše države stoletja in stoletja, se znanstvena literatura ne sme zahtevati kot poglavitni pogoj ustanovitve univerze, ampak narodu prirojene zmožnosti, ki še-le tedaj pridejo do razvitka in veljave, ako se latentne moči sprostijo. Da pa sicer majhnemu slovenskemu narodu ne manjka takih zmožnostij, je dovolj dokazano.

Francoska revolucija, ki je dala meščanskemu in kmetskemu stanu pridržane človeške pravice, podarila je tudi slovenskemu narodu prvega pesnika v pravem pomenu besede. Takrat je vlada izdala na Slovane poziv, češ, naj se domoljubne pesmi prevedejo iz nemškega na slovensko. Toda iz Ljubljane se ji je prav umestno odgovorilo: „Ne potrebujemo tega poziva, kajti Valentin Vodnik je sestavil izvirne „Pesme za brambovce“. Ravno v tem času je podaril slovenski narod ne le vsem Slovanom, ampak vsemu učenemu svetu — Monstrum scientiarum — Kopitarja, ki je bival v prijateljski zvezi z nemškimi učenjaki, ter bil urednik nekakega znamenitega znanstvenega časopisa na Dunaju. Italijan baron Cois je vsestransko pospeševal kulturni razvoj

Slovencev, med tem, ko nam in Hrvatom dandanes Lahiti ljudskih šol ne privoščijo, tem manj še srednjih. Altritempi, altricostumi. Slovenski rojak Janša je bil poklican na Dunaj, da je tam poučeval bučelarstvo. Ali je kedaj kak nemški kmetovalec med Francozi tako deloval? Oni slavni matematik Vega je bil tudi sin slovenske matere. Cesarica Marija Terezija se je sama jako ugodno izrazila o duševnih močeh, ki jih dobiva iz Kranjske. Nadalje nam nasprotniki predbacivajo, da vsi slovenski veljavnejši znanstveni zastopniki obelodanijo svoje proizvode v nemškem jeziku, ter se v nekem štajerskem listu ravno na Mikoriča in dvornega svetnika Kreka sklicujejo. Ne glede na to, da je zadnji tudi v slovenščini pisal, sta ta učenjaka dokaz izvanredne nadarjenosti slovenskega naroda. Na polju slavistike storil je ravno mali slovenski narod nenavadno veliko, kajti razven imenovanih, še lahko naštejemo umrlega dr. Oblaka, Skrabeca, Strekelja in dr.

Tudi pred kratkim umrli vseučiliški profesor na Dunaju dr. Štefan od kompetentne strani največji fizik v Avstriji imenovan, je bil Slovenec iz Koroške ter je v začetku pisal svoje proizvode v slovenščini, letos umrli fizik dr. Klemenčič, vseučiliški profesor v Inomostu, je bil Kranjec, istotako v Gradcu delujoči dr. S. Šubič. Ta ima v rokopisu filozofsko delo pripravljeno za natis, katero primerja prejšnji urednik „Ljubljanskega Zvona“, kar se tiče globokosti idej in razumnosti, s Platonovo „Politeia“.

Pred 50 leti so bila na graški univerzi juridične stolice v slovenskem jeziku, in „Slovenski Narod“ je pred kratkim navedel v uvodnem članku vsa pravna in bogoslovna predavanja, katere so imeli prof. dr. Krainc, dr. Kopač, dr. Skedl, dr. Toski in dr. Robič od leta 1840. do l. 1854. na oni univerzi.

V pravnem ministrstvu na Dunaju deluje dr. Babnik, ki je izdal jurid. terminologije v slovenskem jeziku. Na Dunaju je tudi več let dociral učenjak Čižman. V zgodovini slovenskega slovstva, katero je izdala „Matica Slovenska“, je mnogo mladih, prav nadarjenih slovenskih

juristov navedenih, ki bi v kratkem postali pri majhni podpori od strani države pravi strokovnjaki svoje vrste. Če opazujemo, kako dolga in težavna je pot, predno pridejo docenti do svojega cilja, kdo bi potem sploh iz samega idealizma žrtvoval najboljša mlada leta?

Anton Klodič vitez Sabladoski, deželni nadzornik za ljudske šole na Primorskem, sestavil je v 60 letih tako izvrsten načrt za ljudske šole imenovane kronovine, da je postal podlaga zakona za vse avstrijske ljudske šole; mi Slovenci torej lahko s ponosom povdarjamo, da je stvaritelj zakona za avstrijske ljudske šole slovenski šolnik. Slovenski učenjak vitez Fran Močnik je tudi bil, ki je spisal najboljše sedaj na vse avstrijske jezike prevedene učne knjige za matematiko. Niso-li to v nebovpijoči dokazi vsetranske in izvanredne nadarjenosti ter zrelosti slovenskega naroda.

Odkar je Avstrija ustavna država, se je slovenska literatura pospela do jako visoke stopinje. Prvi slovenski časnik je uredoval in izdajal Bleiweis l. 1843; sedaj pa jih štejemo čez 60. Vsaka stroka ima svoje glasilo, še celo slovenski hribolazci. Družba sv. Mohorja šteje nad 76.000 udov, večinoma med prostim ljudstvom. Ni ga naroda na Avstrijskem, ni ga menda na celem svetu, ki bi imel le $1\frac{1}{3}$ milijona ljudi pa družbo, ki šteje nad 76.000 udov. Slovenci so posedli krajine, — kjer še dandanes bivajo — leta 568. ter so prišli najprej od vseh Slovanov z romanskimi in grmanskimi narodi v dotiko, ter imajo vsled tega tudi najstarejše slovanske literarne spomenike v „Brizinskih spomenikih“.

Sedaj imajo Slovenci, ko se je njih posest že čez polovico skrčila, v „Ljubljanskem Zvonu“ glasilo, čegar znani urednik in pesnik Anton Aškerc združuje pisatelje vseh slovanskih narodov. Pisatelju teh vrst sploh ni znana nobena slovanska revija izvzemši seveda češki „Přehled“ v Pragi, ki bi imela to lastnost. Zakaj pa to stvar, ki baš semkaj ne spada, omenjam? Da dokažem, da bodo potemtakem pri ustanovitvi slovanske univerze v Ljubljani v začetku tudi drugi slovanski narodi s svojimi učnimi močmi univerzo in Slovence sploh podpirali, če bi domačih močij ne bilo dovolj. Nekatere učne moči bi imeli Slovenci takoj pri rokah, druge bi morala vlada s štipendijami preskrbeti, v čem jej je kranjski deželni zbor tako lep vzgled dal in primanjkljaju bi pa slovanski narodi odpomogli; saj tudi na univerzi v Zagrebu Slovenci delujejo.

Univerza v Ljubljani pa ni samo življensko vprašanje in zadeva Slovencev, ampak še bolj Avstrije sploh. Vsem ljudem je bilo že nekdanj znano, kako so Vsenemci pred kratkim javno izrekli, da mora namreč Trst postati pruskonemška luka, in v to svrho se morajo Čehi in Slovenci ponemčiti in s tema narodoma mora seveda tudi Avstrija izginiti. Ravno iz istega vzroka nedovolijo Nemci Italijanom vseučilišča v Trstu, Jugoslovanom pa v Ljubljani ne. Slovenci, Hrvati in Srbi naj bi imeli univerzo v Sarajevu „mit concurrenden deutschen Vorlesungen“, da se svet nemške omike in „prosvete“ razširi.

Proti tem dalekosežnim načrtom vsenemškega šovinizma bi bila jugoslovanska univerza v Ljubljani mogočen tabor v korist Avstrije, ob katerem bi se navali Vsenemštva lahko odbijali. Še v večji nevarnosti za svoj narodni obstanek so Slovenci kakor Čehi, kajti tudi Italijani hočejo kršiti svojo posest. Dajte nam tedaj jugoslovansko univerzo v Ljubljani!

Ako bi se Slovincem, že l. 1787. izražena želja spolnila, ter se njih že 100 let staremu koprnjenju ugodilo, potem ta velik zgodovinski čin ne bi samo odkril skritih duševnih močij, ampak tudi pomnožil in vspebudil. Minister za uk pa bi si postavil za Jugoslovane in za Avstrijo sploh — monumentum aere perennius.

Politični pregled.

Notranji položaj. — Zadnji čas straši vlada poslansko zbornico skoro dan na dan z razpustom, kar je mej poslanci prouzročilo veliko nevoljo. In ta nevolja je popolnoma opravičena, ker vlada nima nobenega pravega vzroka za razpust. Poslanska zbornica dela, sicer počasi, a to je posledica tega, da je parlament zdrobljen na mnogo malih strank. Hitrejšega dela ni mogel nihče pričakovati, dokler se ne reši narodnostno vprašanje, ker je to vzrok, da se poslanci ne grupirajo po političnih načelih, nego po narodnosti, nobena država na svetu pa se ne da dobro voditi, ako parlament vedno le na narodnostne momente pazi ter z narodnostnega stališča določa svoje postopanje v vseh političnih in gospodarskih zadevah. Strašenje z razpustom je pa tudi zategadel neumestno, ker bi drug parlament bil še slabši, kakor je sedanj. Z novimi volitvami bi prišlo v državni zbor še več taci elementov, ki bi vladi delali preglavice in bi ne hoteli tlake delati sedanjemu sistemu. Radikalni elementi bi se pomnožili in drobne frakcije bi prišle še do večje veljave, kakor jo imajo sedaj, tako da bi bilo potem v parlamentu še veliko težje izhajati, kakor danes. Vlada, katera ima namen, upravljati državo ustavno, s sodelovanjem parlamenta, nima prav nobenega vzroka, misliti na razpust, ampak bi morala biti zadovoljna, da gre tako, kakor gre. Drugače je seveda, ako vlada išče vzrokov, da bi mogla razpustiti parlament, da želi, da bi se odkrižala parlamenta, ker ima namen, vladati zopet s slavnoznanim § 14. Ako ima Körberjevo ministerstvo ta namen, potem je seve lahko umeti, zakaj vedno brez vzroka grozi z razpustom.

Državni zbor. — Poslanska zbornica je v zadnjih sejah razpravljala o nujnem predlogu zastran odprave terminske kupčije na žitni borzi in zastran budgetnega provizorija. Ta je bil rešen tudi že v odseku in je prišel danes zopet v zbornico. Klubovi načelniki so imeli te dni posveto vanje, kako spraviti v stran nujne predloge. To se je iz večine posrečilo. Po rešitvi proračunskega provizorija pride kmalu na vrsto predlog zastran kmetijskih zadrug.

Protipruske demonstracije v Galiciji so naredile v Berolinu precej utisa, tako da je nemški poslanik na Dunaju hitro interveniral. Vsenemci so svoj predlog zastran Burov umaknili, samo da bi se v avstrijskem parlamentu ne govorilo o pruskem preganjanju Poljakov.

Nemčija. — V nemškem državnem zboru se je začela te dni razprava zaradi novega carinskega tarifa. Boj je hud in prve seje so pokazale, da postane še hujši. Državni kancelar grof Bülow je stališče vlade precizoval v velikem govoru. Rekel je, da je tarif sad razmer, ki so take, da Nemčija ni ne samo agrarna ne samo industrijalna država, sicer pa da bo nadaljevala vzlic novemu tarifu s politiko trgovinskih pogodb.